

СУХЕНКО

Ігор Іванович

кандидат історичних наук,
доцент кафедри фізкультури
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира
Даля (Сєверодонецьк)

ІСТОРІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ (ВІД ДАВНИНИ ДО СЬОГОДЕННЯ)

У статті зазначається, що фізичне виховання властиве усім громадським формаціям, де кожна з них мала свої особливості. Перебудова народної освіти в Україні поставила перед вищою школою завдання корінного і усебічного поліпшення професійної підготовки і фізичного виховання майбутніх фахівців. У статті в хронологічному порядку висвітлюється внесок видатних європейських і вітчизняних вчених і педагогів у розвиток фізичної культури в соціокультурному контексті.

Ключові слова: *фізичне виховання, спорт, школа, освіта, наука*

В статье отмечается, что физическое воспитание свойственно всем общественным формациям, где каждая из них имела свои особенности. Перестройка народного образования в Украине поставила перед высшей школой задание коренного и всестороннего улучшения профессиональной подготовки и физического воспитания будущих специалистов. В статье в хронологическом порядке освещается вклад выдающихся европейских и отечественных ученых и педагогов в развитие физической культуры в социокультурном контексте..

Ключевые слова: *физическое воспитание, спорт, школа, образование, наука.*

In the article it is marked that physical education is peculiar to all public structures, where each of them had the features. Alteration of folk education in Ukraine put the task of native and comprehensive improvement of professional preparation and physical education of future specialists before higher school. In the article in the chonologic order the contribution of the prominent European and home scientists and teachers is illuminated to development of physical culture in a sociocultural context.

Keywords: *physical education, sport, school, education, science.*

Фізичне виховання – органічна частина загального виховання, соціально-педагогічний процес, спрямований на зміцнення здоров'я, гармонійного розвитку форм і функцій організму людини, його фізичних здібностей і якостей, на формування і вдосконалення рухових навичок і умінь, необхідних в побуті і продуктивній діяльності, і зрештою на досягнення фізичної досконалості. Фізична культура – це специфічний вид соціальної діяльності, в процесі якої відбувається задоволення фізичних і духовних потреб людини за допомогою цілеспрямованих занять фізичними вправами, засвоєння і застосування відповідних знань і навичок, а також участі в спортивних заходах і змаганнях.

Основні засоби і шляхи фізичного виховання – заняття фізичними вправами (природними і спеціально підібраними рухами і їх комплексами – гімнастичними, легкоатлетичними), різні види спорту і туризму, гартування організму (використання оздоровчих сил природи – сонце, повітря, вода), дотримання гігієнічного режиму праці і побуту, оволодіння спеціальними знаннями і навичками у сфері використання фізичних вправ, засобів гартування, особистої і громадської гігієни з метою фізичного розвитку і вдосконалення (так звана фізична освіта). Цілі, зміст, організація, методи фізичного виховання обумовлюються соціально-економічним ладом суспільства і відбивають класову ідеологію. Термін «фізична культура» уперше з'явився в Англії в кінці минулого століття.[1].

Фізичне виховання властиве усім громадським формаціям. У первісному суспільстві воно існувало у формі фізичної вправи, ігор, змагань і випробувань, що імітували трудові процеси, полювання, військові дії, відображали різні обряди, і органічно зв'язувалися з розвитком у підростаючих поколінь фізичної сили, витривалості, вольових якостей [2].

У рабовласницькому суспільстві (країни Стародавнього Сходу, Стародавня Греція, Рим, держави Закавказзя і Середньої Азії) фізичне виховання набуло характеру державної системи підготовки юнацтва пануючих класів до громадянської і військової служби і здійснювалося як в сім'ї, так і в державних навчальних закладах, в армії.

У феодальному суспільстві фізичне виховання стало основою систем рицарського (князівського) виховання – верхова їзда, фехтування, стрільба з лука, плавання, полювання, єдиноборства і ігри військового і спортивного характеру. З розвитком міст фізичне виховання поширилося серед різних верств міського і навколишнього селянського населення, чому сприяли виниклі стрілецькі, фехтувальні та ін. братерства. Змагання городян проводилися під час свят: в бігу, боротьбі, веслуванні, фехтуванні, стрільбі з лука, грі з м'ячем. Значно зріс інтерес до фізичного виховання в епоху Відродження.

Гуманісти робили спроби ввести фізичне виховання в школі. У Італії на початку XV ст. Вітторіно та Фельтре відкрили школу, в якій велика увага приділялася фізичному вихованню, організації розумової і фізичної самодіяльності учнів [3].

У Франції Ф. Рабле і М. Монтень проповідували фізичне виховання в єдності з моральним вихованням і розумовою освітою. Чеський педагог-гуманіст Ян Амос Коменський (1592–1670) розглядав фізичне виховання як найважливішу частину сімейного виховання і педагогічного процесу в школі (у «Великій дидактиці» і «Материнській школі» значне місце займають питання гігієни, живлення, здорового режиму дітей, фізичні вправи, ігри). Співзвучні з ідеями Коменського думки про фізичне виховання дітей висловлював вчений чернець Український поет, перекладач, філолог, богослов Єпіфаній Славинецький (поч. XVII ст. – 1675), який першим зробив спробу класифікувати рухливі ігри і виділити з них прийнятні для фізичного виховання дітей.

Ян Амос Коменський

Складовою частиною усебічного виховання підростаючих поколінь вважав фізичне виховання англійський юрист, філософ, письменник-гуманіст Томас Мор (1478–1535).

Томас Мор

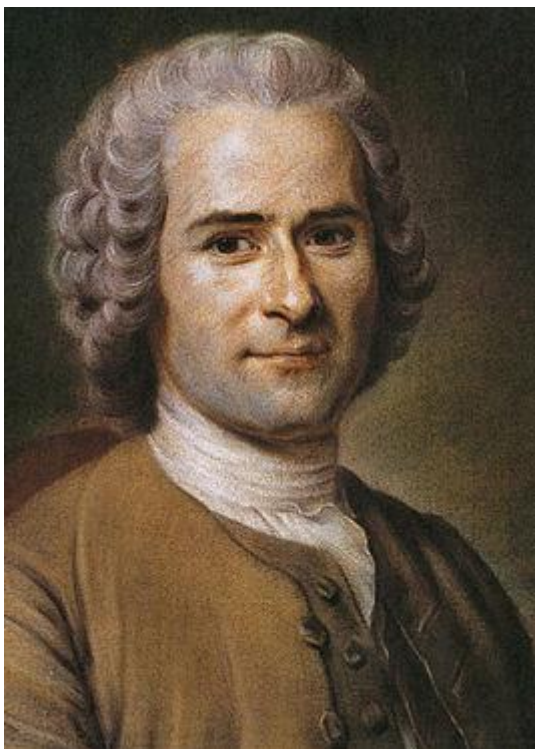
Головне завдання фізичного виховання англійський педагог і філософ Джон Локк (1632–1704) бачив у зміцненні здоров'я дітей, в правильно

організованому задоволенні їх природної потреби в русі.

Джон Лок

Французький філософ, письменник, мислитель Жан Жак Руссо (1712–1778) в педагогічному трактаті «Еміль, або Про виховання» підкреслював значення фізичного виховання для розумового розвитку і трудового виховання дітей.

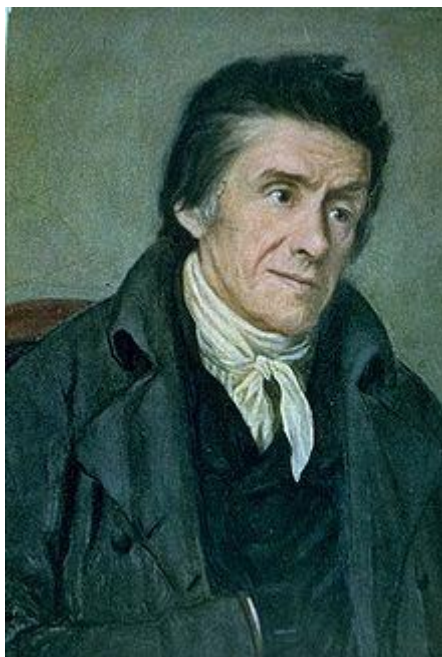

Жан-Жак Руссо

Вдосконаленню форм і методів фізичного виховання сприяли ті, що виникли в XVIII ст. в Німеччині (в основному під впливом ідей Руссо) «школи людинолюбства і добрих устоїв» – так звані філантропіни, де зародилася німецька національна система гімнастики, основи якої були закладені педагогами – філантропістами О.Ф. Фітом і І.Ф. Гутс-Мутсом, а подальший розвиток пов'язаний з ім'ям Ф. Яна.

Видатний швейцарський педагог-новатор Йоган Генріх Песталоцці (1746–1827) розробив комплекс елементарних фізичних («суглобових»)

вправ, включив заняття гімнастикою в програму початкового навчання. .

Й.Г. Песталоцці

Німецький педагог О. Шпис увів у шкільну гімнастику порядкові (в міру складності) вправи, так звані. вільні рухи і вправи на гімнастичних снарядах. Англієць П. Лінг започаткував створення шведської системи гімнастики (у основі – комплекси вправ для розвитку і зміцнення окремих частин тіла).

У Чехії М. Тирш створив національну систему гімнастики, що дістала назву «сокольської» (вправи на гімнастичних снарядах, вільні, групові, гімнастичні піраміди, хороводи).

У XIX і на поч. XX ст. склалися національні системи фізичного виховання у Франції (Ф. Аморос, Ж. Демені), Данії (Н. Бук), Великобританії (спортивно-ігровий метод) та інших країнах. У ряді капіталістичних країн фізичне виховання стало тісно зв'язуватися із скаутизмом і використовуватися для мілітаризації виховання молоді.

З кінця XIX ст. в системах фізичного виховання усе більше місце (як засіб і метод) став займати спорт, виховне значення якого визначалося його характером змагання, а також необхідністю систематичних

фізкультурних тренувальних занять для досягнення високих спортивних результатів

Першими і найбільш давніми засобами фізичної культури були природні рухи людини, пов'язані з її життєдіяльністю. Спочатку формою організації фізичного виховання була гра, ігрові рухи. Гра і фізичні вправи сприяли розвитку мислення, кмітливості, зміцнювали волю.

У рабовласницькому суспільстві фізична культура набула класового характеру і військової спрямованості. Вона використовувалася для пригнічення невдоволення експлуатованих мас усередині держави і ведення загарбницьких воєн. Уперше створені системи фізичного виховання і спеціальні навчальні заклади. З'явилася професія викладача фізвиховання. Заняття фізичними вправами розцінювалися нарівні із заняттями поезією, драматургією, музикою. Учасниками старогрецьких Олімпійських ігор були: Гіппократ (медик), Сократ (філософ), Софокл (драматург) та ін.

У епоху феодалізму фізичний розвиток народів здійснювався в процесі трудової діяльності, рухливих ігор, побутового, культурного і військового характеру.

В період існування СРСР головна соціальна функція фізичного виховання полягала у формуванні фізично здійснених, соціально активних, морально стійких, гранично відданих цьому ладу здорових людей.

У СРСР державна система фізичного виховання будувалася на основі марксистських положень про значення його для усебічного розвитку людської особистості. «Під вихованням ми розуміємо, – писав К. Маркс – три речі: по-перше: розумове виховання; по-друге, фізичне виховання, таке, яке дається в гімнастичних школах і з військовими вправами; по-третє, технічне навчання» [4, с. 198].

В період капіталізму фізична культура була поставлена на службу зміцнення основ свого політичного панування правлячим класам.

Особливістю розвитку фізичної культури в період капіталізму є те, що панівний клас був змушений займатися питаннями фізичного виховання народних мас. Це, передусім, пояснювалося інтенсифікацією праці, а також постійними війнами за колонії, ринки збуту, які вимагали створення масових армій добре фізично підготовлених осіб для ведення воєн. В період утвердження капіталізму зароджувався спортивно-гімнастичний рух, виникають гуртки і секції (клуби) з окремих видів спорту.

На сучасному етапі розвитку країни в умовах якісного перетворення усіх сторін життя суспільства зростають вимоги до фізичної підготовленості наших співгромадян, необхідної для успішної їх трудової діяльності.

Перебудова народної освіти в Україні поставила перед вищою школою завдання корінного і усебічного поліпшення професійної підготовки і фізичного виховання майбутніх фахівців.

Гармонійність розвитку особистості цінувалася усіма народами і у всі часи [5, с. 138]. Первинне слово «культура» в перекладі з латинської означав «бробіток», «обробка». В міру розвитку суспільства поняття «культура» наповнювалося новим змістом. Зараз це слово в загальнолюдському розумінні – це і певні риси особи (вченість, акуратність) і форми поведінки людини (ввічливість, самовладання), або форми громадської, професійно-виробничої діяльності (культура виробництва, побуту, дозвілля). У науковому сенсі слово «культура» – це все форми громадського життя, способи діяльності людей. З одного боку це процес матеріальної і духовної діяльності людей, а з іншого боку – це результати (продукти) цієї діяльності. У зміст «культура» в широкому значенні слова входять, наприклад, філософія, наука, ідеологія, право, усебічний розвиток особистості, рівень і характер мислення людини, його мова, здібності.

Таким чином «культура» – це творча творча діяльність людини. Основу і зміст культурно-психологічного процесу розвитку «культури» складає, передусім, розвиток фізичних і інтелектуальних здібностей людини, його моральних і естетичних якостей. Виходячи з цього, фізична культура, є однією із складових частин загальної культури, вона виникає і розвивається одночасно і разом з матеріальною і духовною культурою суспільства.

Фізична культура за допомогою фізичних вправ готує людей до життя і праці, використовуючи сили природи і увесь комплекс чинників (режим праці, побут, відпочинок, гігієна), що визначають стан здоров'я людини і рівень його загальної і спеціальної фізичної підготовки.

Список використаної літератури:

1. *Железняк Ю.Д.* Основы научно-методической деятельности в физической культуре и спорте / Ю.Д. Железняк. – Москва: Академия, 2005. – 272 с.
2. *Холодов Ж.К.* Теория и методика физического воспитания и спорта: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Ж.К. Холодов, В.С. Кузнецов. – Москва: Академия, 2000. – 480 с.
3. *Емельянов И.Н.* Теория и методика физического воспитания / И.Н. Емельянов. – Москва: Академия, 2008. – 256 с.
4. *Маркс К., Энгельс Ф.,* Соч., 2-е изд., – Т. 1. – С. 198 .
5. *Барчуков И.С.* Теория и методика физического воспитания и спорта / И.С. Барчуков. – Санкт–Петербург: КноРус, 2015. – 368 с.